

<http://dx.doi.org/10.15407/ukrbotj72.05.474>

Я.М. МАКАРЕНКО^{1,2}, І.С. БЕСЕДІНА²

¹ Інститут ботаніки імені М.Г. Холодного НАН України
вул. Терещенківська, 2, м. Київ, 01004, Україна

² Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка
вул. Остроградського, 2, м. Полтава, 36000, Україна
ya_makarenko@ukr.net

РІДКІСНІ ДЛЯ УКРАЇНИ ВИДИ РОДУ *AGARICUS* (*AGARICALES*) ІЗ БАСЕЙНУ р. ПСЕЛ

Макаренко Я.М., Беседіна І.С. Рідкісні для України види роду *Agaricus* (*Agaricales*) із басейну р. Псел. — Укр. ботан. журн. — 2015. — 72(5): 474–477.

Наводяться відомості про поширення на території басейну р. Псел (Лівобережний Лісостеп України, Полтавська обл.) восьми рідкісних видів роду *Agaricus* (*A. cupreobrunneus*, *A. litoralis*, *A. macrocarpus*, *A. osecanus*, *A. porphyrocephalus*, *A. pseudopratisensis*, *A. silvaticus* та *A. tabularis*). П'ять із них (*A. litoralis*, *A. osecanus*, *A. porphyrocephalus*, *A. pseudopratisensis* та *A. tabularis*) є новими для Лівобережного Лісостепу.

К л ю ч о в і с л о в а: *Basidiomycota*, *Agaricaceae*, агарикоїдні гриби, Лівобережний Лісостеп

Рід *Agaricus* L. (*Agaricales*, *Basidiomycota*) налічує близько 200 видів (Kirk et al., 2008). Усі вони — сапротрофи, переважно космополіти, більшість з яких приурочені до луків. Наразі для території Європи наводиться близько 60 представників роду (Lacheva, 2006, 2014). В Україні зареєстровано 54 види (Wasser, 1980). Три з них занесені до «Червоної книги України» (Red Data..., 2009). За даними Р.В. Ганжі (Hanzha, 1960a, б, 1962) та І.С. Беседіної (Besiedina, 1991, 1992, 1998), для Лівобережного Лісостепу відомо 23 види цього роду.

Під час польових досліджень, проведених нами в басейні р. Псел упродовж 2012–2014 рр., виявлено 16 видів роду *Agaricus*. Одинадцять із них уже відомі з цієї території. Решта (*A. litoralis*, *A. osecanus*, *A. porphyrocephalus*, *A. pseudopratisensis* та *A. tabularis*) у Лівобережному Лісостепу до нас ще не реєструвалися. Серед знайдених видів рідкісними для України є *A. abruptibulbus* (Peck) Kauffm., *A. augustus* Fr., *A. bresadolanus* Bohus, *A. cupreobrunneus*, *A. litoralis*, *A. macrocarpus*, *A. osecanus*, *A. porphyrocephalus*, *A. pseudopratisensis*, *A. silvaticus* та *A. tabularis*. Наводи-

мо інформацію про вісім із них, оскільки про три перші (*A. abruptibulbus*, *A. augustus* і *A. bresadolanus*) повідомлялося раніше (Макаренко, 2014).

Матеріалом для нашого дослідження стали зразки рідкісних видів грибів роду *Agaricus*, зібрані під час експедиційних виїздів у Гадацький, Зіньківський, Кременчуцький, Решетилівський і Шишацький райони Полтавської обл. Для їхньої ідентифікації використовувалися ключі з визначників або спеціальних таксономічних обробок (Wasser, 1980; Moser, 1983; Breitenbach, Kränzlin, 1995; Courtecuisse, Duhem, 1995; Nauta, 2001). Сучасні назви грибів узгоджено з номенклатурною базою даних «Index Fungorum» (The SABI..., 2008). Флористичну новизну видів роду *Agaricus* перевіряли за електронною базою даних «Гриби України» (Andrianova et al., 2006) та «Флорой грибів України» (Wasser, 1980). Назви регіонів України подані за виданням «Флора грибів України» (Heluta, 1989).

Нижче наводимо інформацію про нові місцезнаходження рідкісних для України видів роду *Agaricus*, а також карту їхнього поширення в регіоні (рисунок). Для кожної знахідки вказано ценоз і

Нові та вперше виявлені місцезнаходження рідкісних для України видів роду *Agaricus* на території басейну р. Псел: а — *A. cupreobrunneus*, б — *A. litoralis*, в — *A. macrocarpus*, г — *A. osecanus*, д — *A. porphyrocephalus*, е — *A. pseudoprattensis*, є — *A. silvaticus* та ж — *A. tabularis*

New records of *Agaricus* species, rare in Ukraine, in the basin of the Psel river: а — *A. cupreobrunneus*, б — *A. litoralis*, в — *A. macrocarpus*, г — *A. osecanus*, д — *A. porphyrocephalus*, е — *A. pseudoprattensis*, є — *A. silvaticus*, and ж — *A. tabularis*

дату збору. Назва області не зазначається, оскільки всі зразки зібрані на території Полтавщини. Нові для Лівобережного Лісостепу види позначені зірочкою (*).

***Agaricus cupreobrunneus* (Jul. Schäff. et Steer) Pilát**

Кременчуцький р-н, околиця с. Омельник, правий берег р. Псел, лука, 20.10.2014; околиця с. Потоки, правий берег р. Псел, лука, 13.09.2012.

Поширений у Європі. В Україні відомий з Лівобережного Лісостепу (Besiedina, 1992) та Лівобережного злакового Степу (Wasser, 1980). Гриб занесений до Червоних списків семи європейських країн (Австрія, Данія, Німеччина, Норвегія, Румунія, Угорщина, Франція) (European ..., 2010).

****Agaricus litoralis* (Wakef. et A. Pearson) Pilát**

Решетилівський р-н, смт Решетилівка, газон, у траві, 15.06.2013, 14.09.2014.

Поширений у Європі, Північній Америці й Африці (Wasser, 1980; Nauta, 2001). В Україні відомий з Правобережного Полісся та Лівобережного злаково-лучного Степу (Wasser, 1980). Занесений до Червоних списків грибів Данії, Франції та Швеції (European ..., 2010).

***Agaricus macrocarpus* F.H. Møller**

Зінківський р-н, в околицях с. Бобрівник, мішаний ліс, узлісся, 14.07.2014.

Поширений у Європі й Азії. В Україні відомий із Західного Полісся, Лівобережного Лісостепу, Лівобережного злаково-лучного Степу, Лівобережного злакового Степу, Південного берега Криму (Wasser, 1980). Гриб занесений до Червоних списків дев'яти європейських країн (Австрія, Болгарія, Данія, Латвія, Нідерланди, Норвегія, Польща, Туреччина, Швейцарія) (European ..., 2010).

****Agaricus osecanus* Pilát**

Кременчуцький р-н, околиця с. Потоки, правий берег р. Псел, лука, 01.09.2012.

Поширений у Європі. В Україні відомий з Правобережного Полісся та Лівобережного злакового Степу (Wasser, 1980). Гриб занесений до Червоних списків грибів Данії та Франції (European ..., 2010).

****Agaricus porphyrocephalus* F.H. Møller**

Кременчуцький р-н, околиця с. Омельник, правий берег р. Псел, лука, серед трави, 15.09.2013.

Поширений у Європі. В Україні відомий з Лівобережного злакового Степу (Wasser, 1980). Занесений до Червоних списків шести європейських країн (Данія, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, Угорщина, Франція) (European ..., 2010).

****Agaricus pseudoprattensis* (Bohus) Wasser**

Гадяцький р-н, м. Гадяч, парк, газон, 25.09.2013.

Поширений у Європі. В Україні відомий з Лівобережного Полісся та Лівобережного злаково-го Степу (Wasser, 1980). Занесений до Червоних списків грибів в Австралії, Туреччині та Франції (Еурореан ..., 2010).

***Agaricus silvaticus* Schaeff.**

Зіньківський р-н, с. Бобрівник, мішаний ліс, узлісся, 21.09.2013. Кременчуцький р-н, околиця с. Омельник, правий берег р. Псел, мішаний ліс, під *Quercus robur* L., 14.07.2014; Шишацький р-н, смт Шишаки, правий берег р. Псел, поблизу автомобільного мосту, кленово-липово-дубовий ліс, 15.06.2013.

Поширений у Європі, Азії, Америці й Африці. В Україні відомий з Прикарпаття, Західного Полісся, Правобережного Полісся, Правобережного і Лівобережного Лісостепу, Лівобережного злаково-лучного Степу, Правобережного злакового Степу, Південного Криму (Wasser, 1980). Занесений до Червоних списків грибів Данії, Латвії, Норвегії, Туреччини та Франції (Еурореан ..., 2010).

****Agaricus tabularis* Peck**

Кременчуцький р-н, околиця с. Потоки, правий берег р. Псел, лука, 01.09.2013.

Поширений у Європі, Азії та Північній Америці. В Україні відомий з Лівобережного, Старобільського та Донецького злаково-лучного Степу, Лівобережного злакового Степу та Кримського Степу (Wasser, 1980; Prydiuk, Heluta, 2009). Вид зникає, тому охороняється на території природно-заповідного фонду України — в Луганському та Українському степовому природних заповідниках, а також у Біосферному заповіднику «Асканія-Нова».

Автори висловлюють щире подяку доктору біологічних наук, професорові В.П. Гелюті за цінні поради та слушні зауваження під час підготовки повідомлення до друку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Andrianova T.V., Dudka, I.O., Hayova V.P., Heluta V.P., Isikov V.P., Kondratiuk S.Ya., Krivomaz T.I., Kuzub V.V., Minter D.W., Minter T.J., Prydiuk M.P., Tykhonenko Yu.Ya. (2006 onwards). *Fungi of Ukraine*, Website, Version 1.00, available at: www.cybertruffle.org.uk/ukrafung/eng
Besiedina I.S. *Ukr. botan. zhurn.*, 1991, **48**(5), pp. 23—26 [Besiedina I.S. Нові знахідки видів грибів порядку Agaricales s.l. України // *Укр. ботан. журн.* — 1991. — **48**(5). — С. 23—26].
Besiedina I.S. *Ukr. botan. zhurn.*, 1992, **49**(1), pp. 51—54 [Besiedina I.S. Нові та рідкісні для мікобіоти України

види роду *Agaricus* Fr. emend. Karst. // *Укр. ботан. журн.* — 1992. — **49**(1). — С. 51—54].

Besiedina I.S. *Konспект vydovoho skladu aharykoidnykh bazydomytsetiv Prydniprovskoi nyzovyny (v mezhakh Livoberezhnogo Lisostepu Ukrainy)*, Poltava, 1998. — 41 p. [Besiedina I.S. *Конспект видового складу агарикоїдних базидіоміцетів Придніпровської низовини (в межах Лівобережного Лісостепу України)*. — Полтава, 1998. — 41 с. — Деп. у ДНТБ України 02.02.98, № 865Ук 98].
Breitenbach J., Kränzlin F. *Fungi of Switzerland, Vol. 4: Agarics (2nd Part). Entolomataceae, Pluteaceae, Amanitaceae, Agaricaceae, Coprinaceae, Bolbitiaceae, Strophariaceae*, Luzern: Mykologia, 1995, 368 p.
Chervona knyha Ukrainy (Red Data Book of Ukraine. Vegetable Kingdom). Ed. Ya. P. Didukh, 2009, Kyiv: Globalkonsalting, 900 p. [*Червона книга України. Рослинний світ* / За ред. Я.П. Дідуха. — К.: Глобалконсалтинг, 2009. — 900 с.].
Courtecuisse R., Duhem D. *Mushroom and Toadstools of Britain and Europe*, London: Harper Collins Publishers, 1995. — 480 p.
European Council for the Conservation of Fungi, 2010, available at: <http://www.wsl.ch/eccf/>
Heluta V.P. *Flora hrybov Ukrainy. Muchnystorosyanye hryby*, Kyiv: Naukova Dumka, 1989, 256 p. [Гелюта В.П. *Флора грибів України. Мучнисторосяні гриби*. — Киев: Наук. думка, 1989. — 256 с.].
Hanzha R.V. *Ukr. botan. zhurn.*, 1960, **27**(2), pp. 102—106 [Ганжа Р.В. Матеріали до екології та флори шапинкових грибів заплавної частин долини р. Ворскли на Полтавщині // *Укр. ботан. журн.* — 1960. — **27**(2). — С. 102—106].
Hanzha R.V., *Ukr. botan. zhurn.*, 1960, **27**(5), pp. 72—84 [Ганжа Р.В. Гриби порядку Agaricales Запорізьких суборів // *Укр. ботан. журн.* — 1960. — **27**(5). — С. 72—84].
Hanzha R.V. *K flore hribov poryadka Agaricales doliny r. Voroskly na Poltavshchine*: Cand. Sci. Diss. Abstract, Kiev, 1962, 11 p. [Ганжа Р.В. *К флоре грибів порядку Agaricales долини р. Ворскли на Полтавщині*: Автореф. дис. ... канд. біол. наук. — Киев, 1962. — 11 с.].
Kirk P.M., Cannon P.F., Minter D.W., Stalpers J.A. *Ainsworth and Bisby's Dictionary of the Fungi*. 10th ed., Wallingford: CAB International, 2008, 771 p.
Lacheva M.N. *Agaricus chionodermus* Pilát, a species new to Bulgaria, *Acta Mycol.*, 2014, **49**(2), pp. 199—205.
Lacheva M.N. *Genus Agaricus L.: Fr. emend. P. Karst. (mushroom) in Bulgaria — taxonomy, ecology, chorology and economical importance*: Ph. D. thesis. Agrar. Univ. Plovdiv, 2006, available at: <http://botanica.hit.bg/doc/Agaricus-PhDthesis.pdf>
Makarenko Ya.M. In: *Materialy Mizhnarodnoi konferentsii molodykh vchenykh «Aktualni problemy botaniky ta ekologii»*, 2014, pp. 46—47 [Макаренко Я.М. *Матеріали міжнародної конференції молодих вчених «Актуальні проблеми ботаніки та екології»*. — Умань: Видавеш «Сочінський», 2014. — С. 46—47].
Moser M. *Keys to Agarics and Boleti (Polyporales, Boletales, Agaricales, Russulales)*, London: R. Phillips, 1978, — 535 p.

Nauta M.M. *Flora Agaricina Neerlandica*, 2001, 5, pp. 23—62.
Prydiuk M.P., Heluta V.P. *Agaricus tabularis*. In: *Chervona knyha Ukrainy. Roslynnyi svit*, Kyiv: Globalkonsalting, 2009, p. 788 [Придюк М.П., Гелюта В.П. Печериця табличаста. *Agaricus tabularis* Реєк // Червона книга України. Рослинний світ. — К.: Глобалконсалтинг, 2009. — С. 788].

The SABI Bibliography of Systematic Mycology, 2008, available at: <http://www.indexfungorum.org/Names/Names.asp>

Wasser S.P. *Flora hribov Ukrainy. Aharikovyie hriby*, Kyiv: Naukova Dumka, 1980, 328 p. [Вассер С.П. *Флора грибов Украины. Агариковые грибы*. — Киев: Наук. думка, 1980. — 328 с.]

Рекомендує до друку В.П. Гайова Надійшла 03.08.2015 р.

Макаренко Я.Н.^{1,2}, Беседина І.С.² **Редкие для Украины виды рода *Agaricus* (*Agaricales*) из бассейна р. Псёл.** — Укр. ботан. журн. — 2015. — 72(5): 474—477.

¹ Інститут ботаніки імені Н.Г. Холодного НАН України
ул. Терещенковская, 2, г. Киев, 01004, Украина

² Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленко
ул. Остроградського, 2, г. Полтава, 36000, Украина

Приводяться сведения о распространении на территории бассейна р. Псёл (Левобережная Лесостепь

Украины, Полтавская обл.) восьми редких видов рода *Agaricus* (*A. cupreobrunneus*, *A. litoralis*, *A. macrocarpus*, *A. osecanus*, *A. porphyrocephalus*, *A. pseudopratisensis*, *A. silvaticus* и *A. tabularis*). Пять из них (*A. litoralis*, *A. osecanus*, *A. porphyrocephalus*, *A. pseudopratisensis* и *A. tabularis*) являются новыми для Левобережной Лесостепи.

Ключевые слова: *Basidiomycota*, *Agaricaceae*, агарикоидные грибы, Левобережная Лесостепь.

Makarenko Ya.M.^{1,2}, Besedina I.S.² **Rare for Ukraine species of *Agaricus* (*Agaricales*) from the Psol River basin.** — Ukr. Bot. J. — 2015. — 72(5): 474—477.

¹ M.G. Kholodny Institute of Botany, National Academy of Sciences of Ukraine

2, Tereshchenkivska Str., Kyiv, 01004, Ukraine

² V.G. Korolenko Poltava National Pedagogical University
2, Ostrohradskoho Str., Poltava, 36000, Ukraine

Information on distribution of eight rare species of the genus *Agaricus* (*A. cupreobrunneus*, *A. litoralis*, *A. macrocarpus*, *A. osecanus*, *A. porphyrocephalus*, *A. pseudopratisensis*, *A. silvaticus*, and *A. tabularis*) in the Psol River basin (Left-Bank Forest-Steppe of Ukraine, Poltava Region) is reported. Five of them (*A. litoralis*, *A. osecanus*, *A. porphyrocephalus*, *A. pseudopratisensis*, and *A. tabularis*) are new for the Left-Bank Forest-Steppe.

Keywords: *Basidiomycota*, *Agaricaceae*, agaricoid fungi, Left-Bank Forest-Steppe.

—НОВІ ВИДАННЯ

Придюк Н.П. **Флора грибов Украины. Больбитиевые и коприновые грибы** / Ред. И.А. Дудка. — Киев: ООО НПП Интерсервис, 2015. — 598 с.

Придюк М.П. **Флора грибов Украины. Больбитиевые та копринові гриби** / Ред. І.О. Дудка. — К.: ТОВ НПП Інтерсервіс, 2015. — 598 с.

У монографії узагальнені оригінальні та літературні дані про больбитієві та копринові гриби України. Наведено відомості щодо їх морфології, анатомії, циклів розвитку, еколого-біологічних особливостей та систематики. Вміщено найновішу інформацію про значення цих грибів у природі та господарстві. Вказано ключі для визначення родин, родів, внутрішньородових таксонів, видів і різновидів. Цікавими є матеріали як про відомі в Україні види, так і про деякі потенційно можливі для її території. Для кожного таксона подано синоніміку, іконографію, загальний опис макро- та мікроскопічної будови, відомості про місцезростання, поширення в Україні та світі, критичні примітки. Для видів, виявлених в Україні, вміщено оригінальні ілюстрації.

Для мікологів, співробітників природоохоронних об'єктів, викладачів і студентів вишів.